

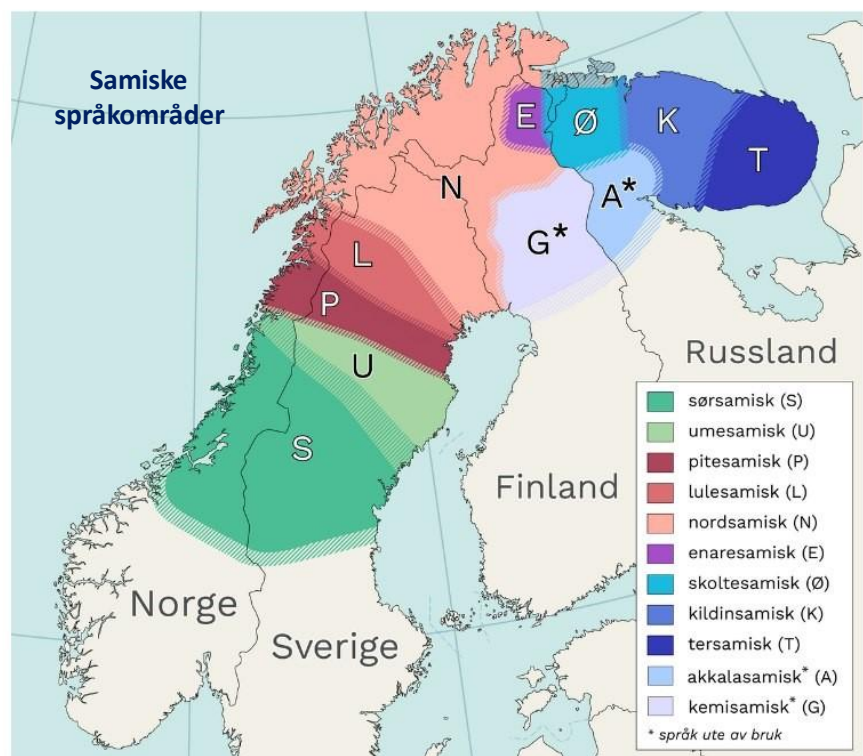
SAMER OG REINDRIFT I ÅÅVERHAELLIE (OVERHALLA)

Fragmenter av den samiske historien i området

Av Næjla Joma, Lars Mathias Toven og Nils Roger Duna

1. Generelt om den samiske befolkningen

Dagens samiske bosettingsområde er vidstrakt. Fra østspissen på Kolahalvøya i Russland i nordøst, til Engerdal i Norge og Idre i Sverige i sør, en avstand på omtrent 2000 km. Den samiske befolkningen har en felles kulturbakgrunn, men innenfor det vidstrakte leveområdet finnes til dels store språkforskjeller som gjør det naturlig å inndele samer i forskjellige grupper alt etter språktilhørigheten. Det er totalt snakk om ni forskjellige samiske språk/dialekter som brukes i dag, Sørsamisk, Umesamisk, Pitesamisk, Lulesamisk, Nordsamisk, Enaresamisk, Skoltesamisk/Østsamisk, Kildinsamisk og Tersamisk.

Utbredelsen til de ulike samiske språkene. Grensene og inndelingen er omtrentlig, og flere av språkene overlapper. Noen språk er ikke lenger i bruk, de er markert med asterisk (*).

Selv om samene bor i fire nasjonalstater har de felles flagg, nasjonaldag og nasjonalsang. Formgiver av flagget er Astrid Båhl, mens samefolkets nasjonalsang er skrevet av Isak Saba.

Både flagget og sangen benyttes blant annet på samenes nasjonaldag den 6. februar. At det benyttes begrepet nasjonaldag er en erkjennelse av at samene er et folk (den samiske nasjon), og at begrepet slik sett ikke forutsetter en egen nasjonalstat.

Selv om samene bor i fire forskjellige nasjonalstater har de felles flagg. Formgiver av flagget er Astrid Båhl.

Begrepet "saemie" finnes med varierende skrivemåte og uttale i alle samiske dialekter, og viser til den samiske folkegruppen, men også til det samiske språket.

2. Urfolk i Norge

Samene er de eneste urfolk i Norge, Sverige og Finland. Kjennetegnet på urfolk er at de:

- Er i mindretall
- Har bodd i områdene fra langt tilbake, gjerne før statens grenser ble fastlagt.
- Har en egenartet kultur basert på naturressurser.
- Skiller seg sosialt, kulturelt og/eller språklig fra majoritetsbefolkningen.
- Har en kultur som har vært forsøkt undertrykt fra sentrale myndigheters side.
- Har vært utsatt for langvarig assimileringpolitikk.

Høyesterettsdom av 21.6.2001 (Selbusaken) fastslår utvilsomt at samene gis status som urfolk i Norge. I tillegg er statusen som urfolk fastslått gjennom Grunnloven s § 108 som sier:

«Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at det samiske folk, som urfolk, kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunn».

Paragrafen fastlegger en rettslig – i tillegg til en politisk og moralsk – forpliktelse for den norske stat overfor samene. Et av hovedhensynene bak bestemmelsen var å gjøre godt igjen gammel urett overfor den samiske befolkningen.

3. Fornorskningspolitikken

De siste 200 årene har den samiske befolkningen vært utsatt for en knallhard fornorskningspolitikk. Rettigheter opparbeidet gjennom «alders tids» bruk og hevdsbruk har blitt fratatt dem gjennom omdisponering av arealer og begrensninger gjennom lov. Videre har språket og kulturen blitt forsøkt utslettet, blant annet gjennom forbud mot bruk av samisk i skolen fram til 1967. På Røros opplevde man også at samiske barn ble tatt fra foreldrene og bortsatt til etnisk norske hjem.

Den norske stat har ved flere anledninger forsøkt å bøte på fornorskningspolitikken gjennom flere unnskyldninger. Først ut var Kong Harald ved åpningen av Sametinget i 1997. Han sa da blant annet; *«Den norske stat er etablert på territoriet til to folk – nordmenn og samer. Samisk historie er tett flettet sammen med norsk historie. I dag må vi beklage den urett den norske stat har påført det samiske folk gjennom den harde fornorskningspolitikken»*.

I forbindelse med «Tråante 2017» tok også statsminister Erna Solberg et oppgjør med fornorskningspolitikken under den store samiske markeringen i Tråante (Trondheim).

Endelig formidlet et Stortingsflertall den 5. november 2024 sin dypeste beklagelse for de overgrep fornorskningspolitikken innebar for samer, kvener, skogfinner, jøder, rom og romani. Dette skjedde i forbindelse med at innstillingen fra Sannhets- og forsoningskomiteen ble lagt fram i Stortinget denne dagen.

I kommisjonens pkt. 26.9. s. 651 foreslår kommisjonen blant annet: *«.....har et selvstendig ansvar for å ta et oppgjør med egen historie og praksis og slik legge til rette for forsoning. Offentlige institusjoner i alle samfunnssektorer og på alle forvaltningsnivå bør vurdere hvordan de kan bidra til forsoning, i lys av funn i denne rapporten.....»*. Videre sies det på side 652: *«.....dette er det viktig at de aktuelle lokalsamfunnene med kommunene tar tak i med støtte fra eksisterende og foreslåtte kompetansemiljøer....»*. For Overhalla kan dette i dag skje best ved at det fortsatt legges til rette for å bevare eksisterende reinbeitearealer og ved å sørge for kunnskap om dagens samiske tilstedeværelse og bruk av området samt ved å spre kunnskap om den massive, samiske tilstedeværelsen gjennom århundrer.

4. Det sørsamiske området

Det sørsamiske området strekker seg i dag fra Saltofjellet/Dunderland i nord, til Elgå/Idre i sør. Mye tyder på at det sørsamiske området tidligere besto av betydelig større landområder enn i dag – ja, faktisk hele Sør-Norge og Sør-Sverige. Selv hevder sørsamene at de har vært her «hele tiden», noe nyere forskning innen arkeologi og språk i stadig større grad bekrefter.

Av flere årsaker har den samiske befolkningen blitt presset tilbake til de områdene som i dag regnes som Saepmie (Sameland), men kanskje først og fremst på grunn av kampen om arealer og ressurser. I de sørsamiske områdene var det tidligere ofte slik at samene som gikk ut av reindriften i stor grad ble assimilert inn i det norske miljøet og «forsvant» som samer. Grunnet synet på den samiske befolkningen på denne tiden var dette ofte et bevisst valg for

å slippe negative konsekvenser grunnet sin etnisitet. Derved mistet de også mye av sin samiske tilhørighet og kultur.

5. Tamreindrift i global sammenheng

Det foregår tamreindrift på ca. 15% av jordas arealer, og da på den nordlige halvkule. På verdensbasis finnes det ca. 1,8 millioner tamrein, hvorav ca. 550 000 befinner seg i Norge, Sverige og Finland. Resterende er primært i Russland og eies av hele 20 andre urbefolkningsgrupper, men i hovedsak av nenetsere, vepsere og russiske samer. De sistnevnte har tilhold på Kolahalvøya. Noen få utvandrende samer bedriver reindrift i Nord-Amerika og det har vært forsøkt etablert tamreindrift på Grønland og i Danmark. Ved forsøkene på Grønland og i Danmark, deltok det faktisk samiske reingjeterere som hadde sin bakgrunn blant annet fra Åarjel Njaarke (Vestre Namdal), som også inkluderer nordre deler av Overhalla.

Reinens diett

De fleste er av den oppfatning at reinen lever av lav (burhvie), noe som for så vidt er korrekt på vinters tid, men også da fortæres andre plantearter. Faktum er at reinen har en meget variert diett i løpet av året. Riktignok spiser den om vinteren mellom 40 – 90 % forskjellige lavarter. Dette kan eksempelvis være kvitkrull, grå reinlav, lys reinlav, kystreinlav, fjellreinlav og gulskinn, men i perioder der beitet på bakken er låst kan den også leve i lange tider på forskjellige arter kvistlav, dersom vinterbeitet inneholder slike arter.

Noen bruker feilaktig fellesbetegnelsen reinmose om mange av de lavartene reinen spiser. Rent botanisk er dette feil, da en lav er en symbiose mellom en alge og en sopp. Lav er en av de mest hardføre plantegrupper som finnes. Den har ikke røtter, og vokser der konkurransen med andre planter er minst.

Dersom vinterbeitene «låser» seg grunnet snømengder og/eller is, går reinen over til å beite kvistlav og hengellav av forskjellige sorter. Disse artene finnes primært på gammel naturskog, og det er derfor svært viktig at det i reinbeitedistriktene også bevares denne type skog. Ellers er rike lavforekomster en indikator på luftkvaliteten. Ved dårlig luftkvalitet med mye sur nedbør (lav PH) er laven en av de første artene som forsvinner.

De fleste lavararter trives i fuktig klima. De er samtidig indikatorer på at det er god luftkvalitet i området. Foto: Nils Roger Duna.

6. Reindriftras rettsgrunnlag i Norge

I de områder av Norge som er definert som reinbeiteområde har reindriftra gjennom både «alders tids bruk» og lovreguleringer en bruksrett i utmarka, uansett hvem som er eier. En grunneier kan derfor ikke fritt disponere sin eiendom, uten hensyn til virkningene for reindriftra. Dette framgår blant annet av Reindriftrsløven § 63 som sier at «*Grunneier eller bruksberettiget må ikke utnytte sin eiendom i reinbeiteområde på en slik måte at det er til vesentlig skade eller ulempe for reindriftrsutøvelsen*». Løven innfører derved et interesseavveiningsprinsipp. Dette prinsippet understrekes ytterligere ved at både norsk og internasjonal rett likestiller bruksrett og eiendomsrett.

Reindriftra har aldri gitt bort eller fraskrevet seg retten til reinbeiteområdene, men har allikevel i stor grad blitt prisgitt privat eiendomsrett og statens behov for områdene til «samfunnsnyttige» formål. Dette har de senere år ved flere anledninger blitt endret på, blant annet i begrunnelsen OED ga i sitt avslag for planene om utbygging av vindindustriområde i Åarjel Njaarke sijte (Vestre Namdal reinbeitedistrikt) sitt sommerbeite ved Kalvatna. Der sa OED blant annet at reindriftra er i en særstilling og det framgår av SP

Art. 27 (FNs konvensjon om Sivile Politiske rettigheter) at den enkelte reindriftsutøver ikke kan nektes retten til å drive med reindrift. Folkeretten oppstiller en absolutt grense for hvilke tiltak som kan tillates. Videre sier de at «*Der det er berettiget tvil om et tiltak kan gjennomføres innenfor folkerettens materielle urfolksvern, kan ikke den ordinære samfunnsmessige avveining legges til grunn for om konsesjon kan gis. Konsekvensen av folkeretten kan dermed føre til at det ikke kan gis konsesjon til et tiltak som ellers har en positiv nåverdi i samfunnsøkonomisk forstand*».

I de fleste reinbeitedistrikt i Norge har man nå nådd en tålegrense i forhold til det store, kontinuerlige presset for å overta arealer som reindrifta benytter. Dette er noe ingen andre næringer opplever, og i motsetning til øvrige næringer har heller ikke reindrifta noen alternative steder å flytte til.

Ellers handler ikke dette bare om en næring, da det er et faktum at det sørsamiske språket, kulturen levemåten og livsstilen er totalt avhengig av en «levende» reindriftskultur. Derfor har Norge gjennom internasjonale avtaler og Grunnloven forpliktet seg til at samene kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

7. Dagens reindriftsmessige bruk av Overhalla

Generelt

Dagens samiske bruk av Overhalla synliggjøres først og fremst gjennom reindriftas tilstedeværelse, og sammen med Namsos er Overhalla kommune faktisk den største vinterbeitekommunen for rein i Trøndelag, nest etter Rørosområdet. I løpet av vinteren er det totalt ca. 6000 reinsdyr som beiter hele eller deler av vinteren innenfor kommunens grenser.

Hele Overhalla kommune er definert som reinbeiteområde, og det er to reinbeitedistrikter som benytter kommunens arealer. Nord for Namsen ligger Åarjel Njaarke sijte (Vestre Namdal reinbeitedistrikt) og sør for Namsen ligger Tjåehkere sijte (Østre Namdal reinbeitedistrikt). Overhalla kommune er primært et høst-, vinter- og vårbeitedistrikt.

Kart over de sørsamiske reinbeitedistriktene som viser at det i Overhalla er to reinbeitedistrikter, Åarjel Njaarke Sijte (Vestre Namdal Reinbeitedistrikt) og Tjæhkere Sijte (Østre Namdøl Reinbeitedistrikt).

Nærmere om Åarjel Njaarke Sijte (Vestre Namdal Reinbeitedistrikt)

Åarjel Njaarke sijte har sine arealer i hele eller deler av kommunene Namsos (Nåavmesjenjaelmie), Overhalla (Ååverhaellie), Grong (Krånke), Høylandet (Hillante), Namsskogan (Laakesvuemie) og Nærøysund i Trøndelag (Trööndelage) samt deler av kommunene Grane (Gaaloe) og Bindal (Bindaelie) i Nordland (Nordlaanten). Distriktet har navnet fra den sørligste delen av Njaarke, den sørsamiske fellesbetegnelsen på det store

området som ligger vest for elvene Vefsna og Namsen, nord for Namsenfjorden og sør for Vefsnfjorden.

Vår (gjire) i Åarjel Njaarke sijte (Vestre Namdal reinbeitedistrikt). Lars Mathias Toven følger med reinflokken fra Vetterhushatten i Namsos kommune. Foto: Nils Roger Duna.

Sommerbeitene ligger primært i nordøst, mellom Høylandet (Hillante) – Bindal (Bindaelie) – Namsskogan (Nååmesje). Vinterbeitene ligger mot vest, i området Høylandet (Hillante), Overhalla (Ååverhaellie), Namsos (Nåavmesjenjaelmie), Namsenfjorden, Folla (Foelte) og Follafjorden, inkludert øyene Otterøya, Elvalandet og Jøa (Sååleh). I tillegg hører Vikna (Vikne), dvs alle øyene vest for Nærøysundet, til Åarjel Njaarke sijte. Kalvingsområdene er primært nordøst i distriktet, men i enkelte perioder og enkelte år benyttes også Salenområdet og Ekornfjellområdet nord i Namsos og Overhalla kommuner som kalvingsland.

Åarjel Njaarke sijte består av to driftsgrupper (sijteh) som driver adskilt hele året. Det er 6 sijteandeler med til sammen 30 reineiere. Øvre reintall er satt til 2400 dyr i vårflokk. I følge merkeregisteret er det i Åarjel Njaarke sijte registrert 30 reinmerker på familiene Omma, Toven, Anti, Jåma, Kappfjell og Sparrok. I praksis er det primært Tovengruppen som benytter Overhalla kommune.

Distriktet har lange flyttinger mellom sommer- og vinterbeite. Vårflyttingen fra vinterbeite til sommerbeite foregår fortsatt i terrenget, mens høstflyttingen nå stort sett foregår med bil. Reinen slippes da ofte i området mellom Høylandet (Hillante) og Namsos

(Nåavmesjenjaelmie) eller i Vemundvik (Vemundvikesne), Botnan, mot Salsneset, Lund eller på noen av øyene i vinterlandet.

Reinflokk fra Åarjel Njaarke sijte (Vestre Namdal reinbeitedistrikt) passerer Almdalsfjellet på vei mot kalvingslandet. Foto: Nils Roger Duna.

Åarjel Njaarke sijte har i det nordøstre området inngrep i form av kraftreguleringer, ved Kalvvatna (Gaelmienjaevrieh) og Åbjørdalen (Diedtjienvuemie). På Vikna (Vikne) og halvøya mot Abelvær (Foeltenjaarke) er det også bygd vindindustrilegg, noe som delvis har gjort områdene ubrukelig som reinbeite. Øst for Salsbruket er det flere større vassdrag som er regulert. Stedvis er det også overføringslinjer som har begrenset beitene og vanskeliggjør flyttinger.

Det har tidvis vært høye tapstall i distriktet, spesielt til gaupe og jerv. Slakteuttaket har derfor de senere år ligget på ca. 450 dyr årlig.

Nærmere om Tjæhkere Sijte (Østre Namdal Reinbeitedistrikt)

Tjæhkere sijte har sine arealer i hele eller deler av kommunene Røyrvik (Raavrvihke), Lierne (Lijre), Grong (Krangke), Namsskogan (Laakesvuemie), Snåsa (Snåase), Steinkjer (Stintje), Namsos (Nåavmesjenjaelmie) og Overhalla (Ååverhaellie) i Trøndelag (Trööndelage), samt deler av Hattfjelldal (Aarborte) og Grane (Gaaloe) i Nordland Nordlaaanten). I tillegg har de også gjennom Lappekodicillen beiterett i området Baajme (Leipikkvatnet), Mesklumpen og Jorm, den såkalte «Blåsjøkilen» (Praahkoe) på svensk side av grensen, som følge av den

gamle reinbeitekonvensjonen. Distriktet har navnet fra den kjente Gudfjelløya (Tjåhkere) som ligger i Tunnsjøen (Dåtnejaevrie).

Sommerbeitene ligger nordøst i distriktet rundt Namsvatnet (Nååmesjenjaevrie), nærmere bestemt Steinfjellet (Stoerrebaertie), Børgefjell (Burkije) og Dærga (Dearka). Vinterbeitene ligger sørvest i området som på sørsamisk bærer navnet Aejrie eller Aejrienvaerie, dvs. området mellom Snåsavatnet, Grong (Kråangke), Overhalla (Ååverhaellie), Namdalseid (Aejrie) og Namsos (Nåavmesjenjaelmie)//Løgnin/Namsenfjorden. Kalvingsområdene er primært i de nordøstlige delene av distriktet.

Pause under samling for vårflytting i grenseområdene mot Overhalla i Spillumsfjellet (Firrienvaerie). På bildet ser vi Hilje Åvla Joma, Laara Åhren og Piere Joma. Reinflokken kan skimtes i bakgrunnen på isen på vannet Smørauga, Tjåhkere sijte (Østre Namdal reinbeitedistrikt). Foto: Paul Bendikk Jåma.

Tjåhkere sijte består av tre driftsgrupper (sijteh) som driver adskilt hele året. To av sijtene driver i områdene som er beskrevet, mens den tredje sijten driver samdrift med Jijnjevaerie sameby på svensk side. De har sommerbeite i Hartkjølen (Jijnjevaerie) i Lierne kommune og vinterbeitene på svensk side.

Videre er det 12 sijteandeler med til sammen 54 reineiere. Øvre reintall er satt til 5000 dyr i vårflokk. I følge merkeregisteret er det i Tjåhkere sijte registrert 45 reinmerker på familiene Jåma, Eira Åhren, Åhren, Thomasson, Joma, Nordfjell, Bjørkås og Steinfjell.

Reinflytting i området Reinsjøen i Overhalla. Foto: Paul Bendikk Jåma.

Distriktet har lange flyttinger mellom sommer- og vinterbeite. Vårflyttingen fra vinterbeite til sommerbeite foregår fortsatt i terrenget, mens høstflyttingen nå stort sett foregår med bil. Reinen slippes da ofte i området sør for Namsen, mellom Namsos og Overhalla og i området Gryta, mellom Namsos og Namdalseid. Delvis blir reinen også sluppet i Heiaområdet, mellom Grong og Snåsa. I enkelte år med lite snø blir delvis Havdalsområdet benyttet som vinterbeite av den ene sijten.

Tjåehkere sijte har blitt hardt rammet av vannkraftreguleringer ved de store sjøene i indre Namdal, som Namsvatnet (Nåamesjenjaevrie), Tunnsjøen (Dåtnejaevrie) og Limingen (Lyjmede). Eksempelvis ble den gamle sommerboplassen på Johkegaske ved Namsvatnet satt under vann ved utbyggingen av Namsvatnet. Også i vinterbeiteområdet har vannkraftutbygging satt sine spor gjennom neddemmingen av Bangsjøene. I vinterbeiteområdet har det i tillegg kommet store overføringslinjer fra Overhalla til Namdalseid. Her finnes det også en rekke skogsbilveier.

Tapsprosenten til rovdyr er forholdsvis høy, først og fremst til jerv og gaupe, men også noe til bjørn og kongeørn. Slakteuttaket er på ca. 1760 dyr årlig.

8. Hvordan er samiske spor synlig i dagens Overhalla?

Som nevnt er det i dag primært reindrifta som synliggjør den samiske tilstedeværelsen i Overhalla, men dersom man leter nærmere vil man finne en rekke samiske kulturminner, sagn, sørsamiske stedsnavn og navn med etnisk markør, såkalt «finnavn». Ikke minst dokumenterer kirkebøker og folketellinger den samiske tilstedeværelsen.

Den samiske bruken av Overhalla har nok vært som ellers i Namdalen. En del var mer eller mindre fastboende, hvorav enkelte kunne ha noen reinsdyr – enten for seg selv eller som sytingsrein hos andre større reineiere, mens andre levde nomadisk som flyttsamer og benyttet områdene til vinterbeite for reinflokkene sine.

Når det gjelder den reindriftssamiske bruken av Overhalla har denne vært meget stor gjennom flere århundrer, og bare de vel siste hundre årene kjenner vi navnet på ca. 60 - 70 familier som har benyttet Overhalla i større eller mindre grad som helårsbeite, vinterbeite og/eller i forbindelse med gjennomflyttinger på tur til blant annet Fosenhalvøya eller områdene rundt Namsenfjorden, herunder Otterøya, Elvalandet og Jøa. Disse familiene kom fra både Namdalen, Vefsn og Åsele lappmark i Sverige.

Gjennom beretninger til lappekommisjonen i 1891 forteller den da 74 år gamle Johan Sellæg på Hunn i Overhalla at det har vært samer der så lenge han kan huske. De hadde gammer i Vanebufjellet og på Sandmoen og hadde reinen både i Nordfjellet (Njaarke) og Sørfjellet (Aejrie). Av og til hadde de også reinen på Tramyra, der de også hadde «*koier*», noe vi må anta er gammer eller låavthgåetie (teltegammer/lavvo). Det ble ellers stadfestet at «*lapperne fra alders tid har havt sin Drift med Reen gjennom distriktet, dels langs fjellene paa begge sider af Dalen, dels gjennom Bygdene paa sin sædvanlige Færd fra Fjellene oppved Svenskegrænsen ned til Bygderne*».

Gjennom forskjellige offentlige protokoller finnes imidlertid langt tidligere dokumentasjon på samisk bruk og tilstedeværelse. En av disse omhandler en rettsprotokoll som gjelder «Finneenkekvinnen» Inger Andersdatter og «Finnlapp» Clemet Nilsen. Inger var enke og hadde fra første ekteskap datteren Ragnhild Hansdatter. Inger og Clemet var godt voksne mennesker, men fikk allikevel ikke tillatelse til å gifte seg, da de ikke var konfirmert. Det kunne allikevel søkes om kongelig tillatelse, men det var de for fattige til. På tross av dette hadde de fått to barn, Ole Clemmetsen og Sara Clemmetsdatter. For dette ble de den 14. juli 1763 stevnet for retten for «*samleie og børns avling*». Det ble fra fogdens side lagt ned påstand om om at de «*skulde arbeide udi nærmeste fiskevær i 3 a 4 aar hver for seg separeret og at betale bøder efter disses formue*». Deres defensoe Nic. M. Lund ba om moderasjon i straffen med begrunnelsen «*Disse fjeldfolk kan intet udrette i fiskeværerne, og enkens mange børn og en del rensdyr vilde crepere og forkomme hvis de av hende forlades*». Dommen ble som følger: «*Finnlappen Clemet Nilsen dømmes til at arbeide Udi Vigtens fiskevær i 3 aar, og findenke Inger Andersdatter Udi fiskeværret Sklinden i 3 aar, samt dessuden at bøde efter deres yderste formue, kan ikke nærmere fastsættes nu, henseende ingen underretning om hvad de eier*». I et senere Samemanntall er de to oppført som mann og hustru, og har da 3 barn.

I Overhalla bygdebok, bind VI, får vi et lite innblikk i den reindriftssamiske bruken av bygda. I en oppgave fra 1899 er det oppgitt at i distrikt 13, Ekornen - der både Overhalla, Vemundvik og Fosnes inngikk, bodde det 44 samer med til sammen 500 rein. Om levemåten for Namdalssamene skriver Nicolay Martens i «Skogliv» omkring 1860 følgende:

«Suppen kogtes af renmelk, og renost skares i smaa stykker, som derpaa stegtes i en pande, inntil det blev omtrent som en grød. Suppen, der serveredes i en ny træskaal, var fortrinnetlig, men meget kunde man ikke spise af den, førend man var mæt. Osten er fed kost; til dens fordøyelse trænges nok finnemave».

De fastboende samene betegnes av sogneprest Morten Lund som «*Bøygdefinner, der have givet seg ned i Bøygden og sidde her og der adspredt i Skovene*». En rekke gårder i Overhalla hadde samisk bosetting på eller ved gårdene på 1700- og 1800-tallet, eksempelvis viser folketellingen fra 1746 hele 47 samer som var oppført som tjenestefolk i Overhalla, Høylandet og Vemundvik. I dette tidsrommet ser vi at det er knyttet bygdesamer til blant annet Kattmoen, Grande, Ristad, Barlia, Himo, Homstad, Galguften, Ranum, Hammer, Øiem, Rygg, Skistad, Grandaunet, Flasnesmoen, Nordal, Svenning, Oppdal, Moa, Eid, Mælen, Sellæg, Skistadmarka, Grandaunmarka, Veglo, Skarland, Halvardmo, Klepdal, Vipstad, Værnbua, Amdal og Hunn. Mange av bygdesamene tok også navn etter gårdene de hadde en eller annen tilknytning til. Dette ser vi blant annet i forbindelse med den samiske familien Nils Joenssøn og Sara Andersdatter med døtrene Marith og Ane Olsdatter på gården Barlien i 1782. Datteren Marith bodde senere på gården Nordal, og da hun i 1790 giftet seg med bygdesamen Lars Olsen Fiscum bruker hun navnet Marith Nordahl.

Den samiske befolkningen som bodde på og ved gårdene i bygda bidro jevnlig som sesongarbeidere på de lokale gårdene (såkalt dagarbeidere), likeledes skogsarbeid og tømmerfløyting m.m.. Det er også kjent at det i stor grad var den samiske befolkningen som produserte en rekke av redskapene som ble benyttet, eksempelvis kornauser. Ikke minst var det samene som produserte skiene som ble brukt, og i folketellingene er ofte samene oppført som skiarbeider og skimaker. Skotøy og skaller var andre produkter som var etterspurt, noe som også ble synliggjort gjennom oppført yrkestittel i folketellingene, blant annet som «finnskoyerske».

Man kan ellers undres over hvor god kjennskap de bygdesamsike familiene i Trøndelag hadde til hverandre, for rundt 1850 giftet den bygdesamsike gutten Henrik Christiansen fra Skistadmarka seg med den bygdesamsike jenta Grethe Andersdatter fra Håveplassen i Stjørdal. Håveplassen lå for øvrig omtrent der Værnes flyplass ligger i dag. Henrik og Grethe bodde senere både på Fosen, i Røyrvik, på Høylandet og trolig i Overhalla, da de ved sønnens konfirmasjon i 1874 benyttet Skistad som etternavn. Henrik og Grethe fikk 6 barn, men bare to jenter vokste opp. Datteren Kaja Lisa utvandret til Amerika, mens datteren Anne giftet seg med en bygdesamsik mann fra Stod og slo seg ned der.

Det er interessant å se at bygdesamene (voenesaemieh) i Overhalla også hadde kontakt med den sjøsamiske (mearoesaemieh) befolkningen på Namdalskysten. To av barna til det sjøsamiske ekteparet Ruben Andersen og Enger Olsdatter fra Kjørsenget på Vikna havnet tidlig på 1800-tallet i Overhalla. Datteren Øllegard ble gift med den samiske gutten Johannes

Pedersen. De var knyttet til gårdene Rygg og Værnbua. Sønnen Ole var knyttet til gården Hunn, og ved en kirkelig handling i 1827 hadde han navnet Ole Rubensøn Hund. Ole druknet for øvrig i Sandøla i september 1837, og er ved begravelsen i Grong oppført i kirkeboka som «finnlapp».

I løpet av 1800-tallet gikk det bygdesamiske miljøet i Overhalla av flere årsaker mer eller mindre i oppløsning, og etter 1860 var de fleste flyttet eller assimilert inn i den norske befolkningen. Det er allikevel mulig å se konturene av en slags fortsettelse av det bygdesamiske livet gjennom Eliassen-familien. Flere av disse hadde midlertidig eller permanent tilhold i Overhalla, nærmere bestemt Thomas, Elias, John og Andreas Eliassen. Disse var alle av Boere-slekta, og var mangfoldige og evnerike folk. Mange av dem var svært språkmektige, både i forhold til tysk, engelsk og fransk, og de var derfor blant annet populære blant utenlandske jegere og fiskere som jaktloser og fiskeguider. I den forbindelse hadde de heller ingen problemer med å kommunisere skriftlig med de utenlandske gjestene på deres eget språk. I et brev skriver blant annet Elias;

«Dear sir! I have received your 2. letter, and I see you want to engage me as hunter for you in upper Tydalen, round Løvvø and Stuedal tracts. I am willing to come. The payment is 50 kr. With dog, only sabbathdag I will not go hunting. I hope you will not misunderstand me about it. For each shooting elk 10 kr. Premium».

Bakgrunnen for reservasjonen knyttet til jakta i helga var at Elias, som flere andre i sin slekt var syvendedagsadventister, og fulgte denne troen og læren strengt. Adventistsamfunnet fikk flere tilhengere enn Eliassenfamilien, og i Overhalla har det gjennom årene gått historier om ungdommen fra bygda som møtte på sesjon, og som ble spurt om hvilket kirkesamfunn han tilhørte; *«Eig hi samma trua som Ubdal-finnan»* var svaret som ble gitt. Den siste av Eliassenslekta i Overhalla, Elias, døde på Ristad i Overhalla i 1937. Hans kone Anna døde året etter.

I likhet med andre steder var vel forholdet mellom samer og etniske nordmenn i Overhalla bra, men ikke alt som skjedde var like «pent». Det fortelles blant annet at en del bumenn brukte å gi samenes hunder kokt potet, noe som angivelig skulle føre til at hundenes mage ble ødelagt. Det er også kjent at en slåsskampen på Lestum medførte at samens Jens Larsen mistet livet.

9. Fenomenet sytingsrein

Fra andre deler av det samiske området har det lenge vært kjent at en del lokale gårdbrukere og andre fastboende i tidligere tider var eiere av rein som de hadde sammen med reindriftssamenes reinflokker, såkalt sytingsrein. Dette kunne være fastboende samer, etniske nordmenn eller fastboende av blandet etnisk opphav.

Sytingsrein betyr kort sagt at fastboende var eiere av rein og hadde eget reinmerke, men at dyra var sammen med reindriftssamenes reinflokker og ble passet av dem. De fastboende tok ut slakt av egen rein og betalte med sytingslønn, som kunne være penger, småvarer eller

tjenester som reindriftssamene trengte. På den måten hadde både de fastboende og reindriftssamene nytte av sytingsreinen.

En forutsetning for at det skulle være mulig for fastboende å ha sytingsrein var for det første at det måtte være reindriftsutøvende samer i området, som hadde en brukssyklus av utmarka som tilsa at de med jevne - sannsynligvis årlig - mellomrom benyttet området til beite. I Overhalla må dette ha vært høst, vinter og tidlig vår, altså reindriftssamenes vinterbeite. For det andre må det ha vært jevnlig og god kontakt mellom reindriftsutøverne og de fastboende, med andre ord et tillitsforhold.

Fra 1897 begrenset den nye Reindriftsloven retten til å eie sytingsrein, med unntak av i Finnmark. Reindriftsloven av 1897 forbød ikke-samer å eie sytingsrein, men samiske gårdeiere kunne likevel søke om unntak fra forbudet. I mange år ble imidlertid ikke forbudet overholdt. Etter Reindriftsloven av 1933 fikk bare reindriftssamer lov til å eie tamrein, og Reindriftsloven av 1978 opphevet i praksis totalt mulighetene til ha sytingsrein. Denne endringen ble begrunnet med at reinantallet måtte reduseres av hensyn til beitegrunnet.

Det er vel svært få som har vært klar over at ordningen med sytingsrein også har eksistert i vårt nærrområde, men i folketellingen for 1865 er ikke bare beboerne på stedet oppført. Den inneholder også oversikt over antall- og type dyr den enkelte var eier av. Slik sett har vi en utmerket offentlig dokumentasjon på hvilke fastboende i vårt område som var eiere av rein.

Antallet reinsdyr den enkelte fastboende var eier av avspeiler nok status og økonomi, og dreier seg om alt fra 1 – 50 dyr. Totalt hadde fastboende personer i vårt område 184 sytingsrein hos reindriftssamene ved folketellingen i 1865. Deres bakgrunn var vidt forskjellige. Vi finner hele 13 gårdbrukere, men også 2 handelsmenn, 1 landhandler, 1 sogneprest, 1 kirkesanger og sågar 1 kårenke. I tabellen under ser vi hvem dette var i 1865.

Tabell over personer med sytingsrein

NAVN	YRKE	GÅRD	OMRÅDE	ANTALL REIN
Ulrik Sverdrup	Handelsmann	Fjølvika	Leka	2
Hieronimus Heyerdahl	Sogneprest	Nærøya	Nærøy	4
H. Gansmo	Gårdbruker	Øksninga	Kolvereid	5
Peter Sverdrup	Handelsmann	Buøya	Kolvereid	50
John Johnsen	Gårdbruker	Smines	Kolvereid	3
Ole Madsen	Gårdbruker	Wennevik	Foldereid	1
Elias Einarsen	Gårdbruker	Wennevik	Foldereid	15
Ingebrigt Annaniassen	Gårdbruker	Holandsjø	Foldereid	1
Hendrik Sverdrup	Landhandler	Sylden	Bindal	5
Ingebrigt Arntsen	Kirkesanger	Gangstøen	Bindal	5
Kristian Thobroe	Gårdbruker	Hammarsøen	Vemundvik	6
Johan Johansen	Gårdbruker	Heimdalen	Vemundvik	5
Amund Halvorsen	Gårdbruker	Glømmen	Overhalla	5
John Jørgensen	Gårdbruker	Skistad	Overhalla	50
William Ekker	Gårdbruker	Skage	Overhalla	9
Fredrik Laugum	Gårdbruker	Nynneset	Grong	4
Thore Lassen	Gårdbruker	Homo	Grong	6
Carl Strand Pedersen	Gårdbruker	Grongstad	Høylandet	3
Lavina Olsdatter	Kårenke	Skarland	Høylandet	5

Kilde for tabell: Hermannstrand, Håkon 2005 «*Sørsamisk samfunn i endring – Fokus på Åarjel Njaarke 1775 – 1865*» s. 65.

10. Misjon blant samene i Overhalla

Utover 1700-tallet ble det fra sentrale myndigheter iverksatt en temmelig intensiv misjonsvirksomhet blant den samiske befolkningen i Norge, også i våre områder. En av de sentrale personene i denne sammenhengen var Thomas Von Westen, som også ble kalt for «Samenes apostel». Han vokste opp i Trondheim, men tok sin presteutdannelse i Danmark. Etter endt utdannelse arbeidet han som prest flere steder i Norge - før han i 1717, etter initiativ fra Kong Fredrik den IV av Danmark, startet sin misjonsvirksomhet blant den samiske befolkningen. Til sammen gjennomførte Von Westen tre misjonsreiser i samisk område Den første og siste gikk til Namdalen og Overhalla. Ved den siste reisen i 1722 sendte han ut klokkeren til samene for «*at tilsige alle lapper på fioldene, som grændse sammen med Overhaldens fielde, skulde møde ham til saligheds Undervisning på Overhaldens Prestegaard, enten henhørende i Brønnens, Nærøens eller Fosens sogn, efterdi alle disse Fields lapper vare Catechetens Omsorg i Overhalden*».

Det kan være interessant å se hva som er skrevet om dette fra en av hans reiser i Overhalla i heftet «Vore brødre lapperne 1906». Der står det «*Paa fjeldene i Overhaldens sogn bodde lapper som aldrig var blitt undervist i Guds ords sannheter. De utgjorde 283 personer. De hadde i mands minde ikke været nede i dalene. Prestene der nede visste knapt om dem. Westen fikk nys om dem og vilde besøke dem. Da lapperne fik høre at han skulde komme, samlet de sig og holdt en stor trollmesse og bad alle djævle hindre hans reise ditop. Men Westen kom, saa og vandt*».

Thomas Von Westen holder preken for sørsamer.

En viktig oppgave for Westen og hans medarbeidere var å samle inn samenes runebommer (gievrieh), som ble benyttet i forbindelse med samens gamle religion. Den best dokumenterte av disse er den såkalte Folldalstromma fra Folldalen på Høylandet, også kalt Frøyningsfjelltromma. Eierne av denne var Bendix Andersen Frenningsfjeld og Jon Torchelsen Fipling-Skov. Senere ble tromma solgt til Det Kongelige Danske Kunstkammer i København, men ble deretter gitt til meininger Museum i Thüringen, Tyskland. Den 3.

november 2023 ble tromma tilbakeført til Saepmie, og befinner seg i dag på det sørsamiske museet og kultursenteret Saemien Sijte på Snåsa.

Folldalstromma (Freavnantjahke gievrie) fra Folldalen på Høylandet, også kalt Frøyningsfjelltromma. Den befinner seg i dag på det sørsamiske museet og kultursenteret Saemien Sijte på Snåsa.

For å få fart i kristningsarbeidet av samene ble det i Overhalla også ansatt egne «finneskolemestere». Disse kom i stor grad fra Overhalla og var gjerne bondesønner fra bygda. En av disse var Peder Nilsen Vibstad (1742 – 1796), som i 1782 laget eget samemanntall for Overhalla distrikt.

Tabell over finneskolemestere i Overhalla

NAVN	FØDESTED/ LEVETID	SOSIAL BAKGRUNN	TIDSROM	TJ.TID	MERKNAD- DER
Erik Hallsæt	Fra Møre?	Ukjent	Ca. 1720-ca. 1730	Ca. 10 år	
Paul Botolvsen	Snåsa (1724-1787)	Bondesønn, bonde Hammer i Overhalla	? - ca. 1749.	?	
Fredrik Botolvsen	Snåsa	Bondesønn	Ca. 1749 - 1752	2 år	Bror av Paul Botolvsen
Joen Samuelsen	Overhalla 1731-1802	Bondesønn fra Rygg i Overhalla, bonde Amdal	1752-1761	9-10 år	
Samuel Ingebrigtsen	Overhalla 1735-1793	Bondesønn Skjelbred, bonde Vibstad Overhalla.	Ca. 1761-1762	2 år	Underklokke fra 1763
Erik Andfindsen Myrmo	Overhalla 1746-1789	Bondesønn Myrmo, bonde Myrmo, Overhalla.	Ca. 1762-1764	2 år	
Ole Pedersen Tødåsen	Overhalla 1742-1819	Bondesønn Tødås, Overhalla, bonde Tødås	Ca. 1764-1770	6 år	
Peder Pedersen Vibstad	Overhalla 1742-1796	Bondesønn, bonde Svenning, Overhalla	Ca. 1770 - 1790	20 år	Betegnes som «aparte» finneskolmester
Ingebrigt Olsen Skjelbred	Overhalla 1766-1844	Bondesønn Skjelbred, bonde Skjelbred, Overhalla	Ca. 1790-1801	11 år	Brorsønn av Samuel Ingebrigtsden Skjelbred
Andreas Olsen Skjelbred	Overhalla 1773-?	Bondesønn Skjelbred, Overhalla	Ca. 1802 - ?	?	Bror av Ingebrigt Olsen Skjelbred
Johannes Ingebrigtsen	Overhalla 1791-1861	Bondesønn Skjelbred, bonde Skjelbred, Overhalla	? - ca. 1820	?	Sønn av Ingebrigt Olsen Skjelbred

Etterkommerne etter disse finneskolmesterne bor fortsatt i Overhalla, Namdalen og andre deler av Norge.

11. Noen av de samiske kirkelige handlinger i Overhalla

Også gjennom kirkebøkene for Skage, Ranem og Høylandet får vi et inntrykk av den betydelige samiske tilstedeværelsen som har vært i området. Det er verdt å merke seg at ved konfirmasjoner på 1700-tallet står navnet på de etnisk norske ungdommene, mens de samiske kun er nevnt ved antall og etnisitet.

Tabell over noen av de kirkelige handlingene som omfatter samer i Skage-, Ranem- og Høylandet kirker

Årstall	Kirke	Handling	Navn	Merknad
1773	Ranem	Konfirmasjon		«6 finner»
1774	Ranem	Konfirmasjon		«En finnegutt»
1774	Høylandet	Gravlagt	Peder Eriksen Findmarken	
1778	Ranem	Konfirmasjon		«3 finnetøser»
1789	Høylandet	Konfirmasjon		«3 finneungdommer»

Årstall	Kirke	Handling	Navn	Merknad
1795	Ranem	Konfirmasjon		«En finnegutt»
1796	Høylandet	Konfirmasjon		«3 lappepiker»
1799	Ranem	Konfirmasjon		«6 lappeungdommer»
1803	Ranem	Konfirmasjon		«3 gutter og 7 piker fra Fjellet – Lappeungdom»
1864	Skage	Dåp	Christine Børrefjeld	Døpt 25.3.1864. Foreldre « <i>Finn</i> » Niels Torkildsen Børrefjeld og Elsa Sofie Larsdatter.
1864	Skage	Dåp	Else Marie Fredriksdatter	Døpt 26.12.1864. Foreldre: « <i>Finn</i> » Niels Fredriksen og Margrethe Johnsdatter (Nursfjell)
1865	Ranem	Dåp	Johanne Marie Johansdatter	Døpt 13.4.1865. Foreldre « <i>Fin</i> » Johan Nilsen og Anne Marie Jacobsdatter.
1865	Skage	Dåp	Ellen Andersdatter	Døpt 19.3.1865. Foreldre « <i>Fin</i> » Ole Andersen Børrefjeld og Inger Margrethe Larsdatter.
1865	Skage	Dåp	Sara Brita Larsdatter	Døpt 22.3.1865. Foreldre: « <i>Fin</i> » Lars Jonassen og Maria Jonasdatter.
1867	Skage	Dåp	Jonas Jeremias Thomassen	Døpt 15.3.1867. Foreldre: Thomas Torkildsen og Britha Stina Olsdatter.
1868	Skage	Dåp	Bendik Jonas Torkelsen	Døpt 16.2.1868. Sønn av predikanten Torkel Jonassen og hustru Sigrid Marie Olsdatter Vesterfjell
1870	Skage	Begravelse	Elen Olsdatter Børgefjell	65 år. 30.5.1870
1873	Skage	Dåp	Magda Eliasdatter	18.5.1873. Far: Elias Nilsen Vesterfjell
1877	Ranem	Konfirmasjon	Aron Nilsen	Konfirmert 27.5.1877. Fattiglem og bortsatt til Himo. Far: Nils Nilsen Børgefjeld.
1878	Skage	Dåp	Maia Andreasdatter	Døpt 7.7.1878. Foreldre Marit Zarisdatter og Andreas Eliassen Opdal (Boere).
1878	Skage	Begravelse	Maia Andreasdatter	Døde 9.7.1878. Foreldre Marit Zarisdatter og Andreas Eliassen Opdal (Boere).
1882	Høylandet	Dåp	Elise Maja Andreasdatter	Foreldre: « <i>Fin</i> » Andreas Eliassen (Boere) og Marit Zaridatter.
1883	Ranem	Begravelse	Anne Kristin Olufsdatter (Marsfjeld)	Gravlagt 27.3.1883. Foreldre Olof Andersson (Marsfjeld) og Margrethe Gustava Stinnerbom.
1883	Ranem	Dåp	Lars Larsen Børrefjell	Døpt 30.1.1883. Far: Lars Petter Jonassen Børrefjell. Døde dagen etter dåpen. .
1884	Skage	Begravelse	Aron Nilsen	Gravlagt. 20.1.1884
1884	Ranem	Dåp	Sofie Andreasdatter	Døpt 6.7.1884. Foreldre « <i>Lapmand</i> » Andreas Eliassen (Boere) og Marit Zarisdatter.
1885	Skage	Dåp	Nils Johan Flåttejell	Døpt 31.10.1885. Foreldre Malena og Nicolaus Flåttejell. «Flyttlapper – <i>Bosted Sandmo</i> ».
1888	Skage	Vielse	Berit Nilsdatter Flåttedalsfjeld og Jonas Mortensen Børrefjeld	Viet 27.2.1888. Hans far: Morten Torkildsen Børrefjeld. Hennes far: Nils Fredriksen Flåttedalsfjeld.
1888	Skage	Dåp	Maja Julie Flåttejell	Døpt 2.4.1888. Foreldre: Malena og Nicolaus Flåttejell
1888	Skage	Begravelse	Andreas Andreassen	Født 1886. Far: Andreas Eliassen (Boere). « <i>Bosted Katmoen</i> ».

Årstall	Kirke	Handling	Navn	Merknad
1891	Skage	Konfirmasjon	Malene Sofie Nursfjell	Født 1876 i Namsos. Foreldre: Brita og Anders Johnsen Nursfjell. «Bosted Renbjør».
1891	Skage	Vielse	Elias Matheus Ristad (Boere) og Anna Nilsdatter.	Hun var datter av Nils Fredriksen og Margrethe Nursfjell fra Leddangsvalen i Sørnamsen. Han er beskrevet som «arbeider/lap».
1893	Ranem	Dåp	Elen Lise Flåttejell	Døpt 18.2.1894. Foreldre: Malena og Nicolaus Flåttejell. «Bosted Solum».
1894	Ranem	Begravelse	Elen lise Flåttejell	Begravet 18.3.1894. Foreldre: Malena og Nicolaus Flåttejell. «Bosted Solum».
1896	Skage	Dåp	Nilsine Elise Flåttejell	Døpt 1.1.1896. Foreldre: Malena og Nicolaus Flåttejell. «Bosted Vannebumarka».
1896	Ranem	Konfirmasjon	Elise Maja Andreasdatter	Konfirmert 31.5.1896. Foreldre: «Fin» Andreas Eliassen (Boere) og Marit Zaridatter.
1935	Skage	Begravelse	Lars Kant	Foreldre: Elias Larsen Kant og Sigrid Anna Andersdatter.
1937	Skage	Begravelse	Elias Matheus Ristad (Boere)	Elias og kona Anna solgte huset på Namsmo/Finnmon (Ristad) i 1937 og flyttet til skage Aldersheim. Huset ble solgt på auksjon i 1938.
1938	Skage	Begravelse	Anna Nilsdatter Ristad	Elias og kona Anna solgte huset på Namsmo/Finnmon (Ristad) i 1937 og flyttet til skage Aldersheim. Huset ble solgt på auksjon i 1938.
Tidlig 1940-tall	Skage	Begravelse	Elias Larsen kant	Kona Sigrid flyttet ca. 1945 til datteren Marie Kant i Trondheim. Den andre datteren, Annan Kant, flyttet til Oslo.

12. Noen få eksempler på samiske kulturminner fra Overhalla

Kulturminner er et viktig bindeledd til fortida og har blant annet betydning for integritet, særpreg, egenart og selvfølelse. For et folk uten egne statsgrenser, spredt over flere nasjonalstater, får kulturminnene en spesiell verdi som dokumentasjon på en historisk, samiske tilstedeværelse og som en markør for samisk territoriell tilhørighet. De er med på å gi samisk identitet og historisk forankring.

Samiske kulturminner kjennetegnes ved at de er vanskelig å oppdage. Tradisjonelle bygge- og bruksmaterialer har vært hentet fra naturen, noe som medfører at de er lett forgjengelige og setter lite synlige spor i landskapet. Alle samiske kulturminner som er eldre enn fra år 1917 er automatisk fredet.

Den betydelige samiske tilstedeværelsen i Overhalla har satt spor etter seg i form av mange forskjellige kulturminner. Eksempler på dette er:

- **Gammeplasser (gåetiesijjeh)**
- **Berghellere (aallijjeh)**
- **Svømmeplasser (vojedahke)**
- **Beingjemmer (måaroevåarhcoe)**
- **Nevergjemmer (biessievåarhcoe)**
- **Horngjemmer (tjåervietjåanghcoe)**
- **Gravplasser (gaelmieh)**
- **Gravplass for bjørn (duvreiegaelmie)**
- **Offerplasser (sjieliesijjeh)**
- **Samleplasser for rein/slakteplasser/melketanger**
- **Fangsgroper (giedtiegropteh)**
- **Røykbål (soevesdahke)**
- **Kvilegraner (lahtagoeseh)**
- **Kulturgjenstander(/såkalte løse kulturminner**

Melkekopp (naephie) tilhørende Julie og Jakop Nursfjell d.y.

Foto: Nils Roger Duna.

Denne melkekoppen tilhørte Julie og Jakop Nursfjell fra Hestvika i Vetterhusbotnet, Vemundvik. Den ble blant annet i mange år benyttet i forbindelse med melking av simlene i området Storvatnet, Holmtjønna og Melhustjønna, helt nord i Overhalla kommune.

Blant de siste områdene i Skandinavia det foregikk intensiv reindriften med veldig tamme dyr og melking av reinen var i Åarjel Njaarke sijte (Vestre Namdal reinbeitedistrikt), faktisk helt fram til 1968. I følge Saemien sijte har derfor dette området en helt spesiell kulturhistorisk verdi.

Bjørneskallen fra Melhustjønna (Guelienjaevrie)

Foto: Nils Roger Duna.

I 1937 holdt reindriftssamen Jakop Nursfjell d.y. på med gammebygging ved Melhustjønna (Guelienjaevrie), da han fant en samisk bjørnegrav. Graven viste seg å være den sørligste og yngste av sitt slag i Norden og ble C14-datert til 270 år +/- 50 år. Skallen og messingkjedet har vært på NTNU Vitenskapsmuseet i Trondheim, men befinner seg i dag på Saemien sijte på Snåsa.

Hornskje

Foto: Nils Roger Duna.

Denne gamle samiske hornskjea med flettmønster har i lang tid vært på NTNU Vitenskapsmuseet i Trondheim, men er nå tilbakeført til Saemien sijte på Snåsa. Den er i følge Vitenskapsmuseet laget av en gammel same i Overhalla.

Samisk lastepulk

Foto: Norsk Folkemuseum.

Denne samiske lastepulken ble funnet drivende i Namsen (Nååmesje) ved Skage lense, og har trolig havnet i elva Namsen i forbindelse med vårflommen. I dag befinner pulken seg på Norsk Folkemuseum i Oslo.

Samisk ryggsekk

Denne ryggsekken i skinn ble kjøpt av en gårdbruker i Vemundvik på auksjon etter Jakop og Johan Berner Nursfjell i Hestvika i Botnan ca. 1970. Nursfjellfamilien brukte sekken i blant annet fjellområdene mellom Vemundvik og Overhalla. Etter flere tiår ble sekken for få år siden overlevert til en representant fra den samiske befolkningen i Åarjel Njaarke som driver med rein i Overhalla.

Samisk ski fra Himo

Foto: Nils Roger Duna.

På en gård på Himo befinner det seg i dag en samisk ski. Alder på skia, hvem som har produsert den og hvem som har vært eier er ukjent. Imidlertid kan det med bakgrunn i ornamentikken med stor sikkerhet slås fast at skia er produsert av en samisk person.

13. Navn med etnisk markør i Overhalla

Navn med etnisk markør, såkalt «finnavn» finnes det mange av i Overhalla. Trolig viser alle disse navna i Overhalla til samisk tilstedeværelse.

Tabell over noen av navna med etnisk markør i Overhalla og grenseområdene

Navn	Beliggenhet	Merknad
Øvre Finntjønna	Øst i Spillumsfjellet.	Navnet indikerer trolig samisk bruk av området.
Nedre Finntjønna	Øst i Spillumsfjellet.	Navnet indikerer trolig samisk bruk av området.
Finntjønnin	Nordøst for Finnfjellet, øst i Spillumsfjellet.	Navnet indikerer trolig samisk bruk av området.
Finndalen	Sør for Storflisingen, øst i Spillumsfjellet.	Navnet indikerer trolig samisk bruk av området.
Finnkallen	Øst i Spillumsfjellet og like vest for Sandåa	Navnet indikerer trolig samisk bruk av området.
Finnkjerringa	Mellom Storflisingen og Førri på sørsida i Overhalla.	Navnet indikerer trolig samisk bruk av området.
Finntøyta	Vest for Storflisingen	Navnet indikerer trolig samisk bruk av området.
Finnhaugan	Nord i Finntjønn statsallmenning, øst i Spillumsfjellet og like vest for Sandåa.	Navnet indikerer trolig samisk bruk av området.
Finnfjellet	Øst i Spillumsfjellet og like vest for Sandåa	Navnet indikerer trolig samisk bruk av området.
Finn-Thomaslia	Vesteråa, Overhalla. For øvrig er det ytterligere to plasser til mellom Ålvatnet og Einarsvatnet at det heter Finn-Thomaslia.	Navna skal etter tradisjonen ha bakgrunn i at samene og bjørnejegeren Thomas Eliassen (Boere) hadde gamme(r) og tilhold i området.
Finnbukta	Bukt i elva Namsen, nedenfor Sellægghylla, Overhalla.	Navnet indikerer trolig samisk bruk av området. Samene brukte Namsen som transportvei ved forflytninger med båt.
Finnvika	I ei vik i Namsen ved rasteplassen i Trettvikberga	Når samene krysset Namsen ble Finnvika brukt som utgangspunkt. Muligens har det også vært en boplass der, men dette er noe usikkert.
Finnholmen	En holme som stikker ut i Namsen, rett over for Finnvika i Trettvikberga, litt nordøst for gården Strand på Sørsida.	Brukt som utgangspunkt når samene krysset Namsen mellom Finnvika og Finnholmen. Noe usikkert om det har vært mer permanent samisk tilhold på holmen, men gården Strand ble brukt mye som losji for samene som var i Sørfjellet.
Finntjønna	Øst for Heiafjellet, Overhalla.	Her skal det i følge Ingvald Jåma ha stått en gamme som ble benyttet av lapp-Anders (Nilsen). Ingvalds oldefar, Jakop Nursfjell d.e. brukte denne gammen som kvileplass på sine Namsosturer.
Finnhusa	Ligger i Taklia, sørøst for Liakammen, Overhalla.	Boplass med bur (buvrie) tilhørende Dåret og Jakop Nursfjell, før de flyttet til Bjønnheia. De siste som bodde der var Anna (Nursfjell) og Anders Andersen (Arefjell) sammen med foreldrene til Anders.
Finnbrua/Jakopbrua	Ved Åengelva, nordøst for Værnbuvatnet, Overhalla.	Brua over Åengelva skal opprinnelig ha blitt laget av Jakop Nursfjell d.e.. Trolig var dette mens de bodde i Taklia ved Liakammen.
Finnbekken	Øst for Heiafjellet. Renner ned mot Norddal, Overhalla	Bekken som renner ut av Finntjønna.
Finnbekkberget	Bratt berg, like nord for Finnbekken, Overhalla.	Navnet indikerer trolig samisk bruk av området.
Finnstien	Mellom Vetterhushatten og Pinnsylan (Jorpetjahke)	Leia som samene benyttet mellom Botnan og Overhalla.
Finnhusbenkan	Mellom Almdalen og Ekornvatnet, på høyde med Gåshalsen på grensa mellom Namsos og Overhalla.	Her hadde Dåret og Jakop Johnsen Nursfjell en gamme. Den var i bruk til utpå 1900-tallet.
Liss-Finnshaugen	Nord for Liss-Amdal i Overhalla.	Navnet indikerer trolig samisk bruk av området.

Navn	Beliggenhet	Merknad
Stor-Finnshaugen	Nord for Liss-Amdal i Overhalla.	Navnet indikerer trolig samisk bruk av området.
Finntjønna	Rett vest for Stor-Finnshaugen, Overhalla.	Navnet indikerer trolig samisk bruk av området.
Finnbuhaugen	Øverst i Almdalen og like vest for Storgårningen.	Det har stått flere gammer i dette området.
Finntjønna (Såliejaevrie)	Ligger øst for Hakavatnet på Salfjellet, Høylandet.	Her har det stått en gamle. Usikkert hvem som var eier, men i alle fall brukt av Andreas Eliassen (Boere)
Finnhusbakken	I Finn-Thomaslia, sør for Oppdal i Overhalla	Her er det registret en samisk boplass.
Finnheimen	Oppdalsfjellet, Overhalla	Her hadde Andreas Eliassen (Boere) gamle.
Finn-Marjaholmen	Rognvatnet, Overhalla	Det fortelles at en samekvinne med navnet Marja reddet seg ut på denne holmen da en bjørn rev ned gamma hun bodde i ved Lilleå.
Finnhaugan	Nord for Merratjønnfjellet og Maraftahaugen, Overhalla.	Her skal det ifølge tradisjonen ha stått flere gammer.
Finntjønnin	Nordøst på Reinsjøfjellet og sørvest for Grytsjøen i Overhalla.	Navnet indikerer samisk bruk av området.
Finnhusmoen	Nordvest for Kattmoen i Overhalla.	I dette området har det vært bygdesamisk bosetting.
Finnhusmyra	Vest av Meraftahaugen, ikke langt fra Grandaunet i Overhalla.	I dette området har det vært bygdesamisk bosetting.
Finnhusurda	Øst for Risvika i Overhalla.	Navnet indikerer samisk boplass i nærheten.
Finnhaugtjønna	Mellom Vassbotna på Høylandet og Fosslund i Grong.	Navnet indikerer samisk tilhold i området.

14. Sørsamiske stedsnavn i Overhallaområdet

Generelt om bruk av samiske stedsnavn på kart

I Overhalla finnes det et ikke ubetydelig antall sørsamiske stedsnavn, spesielt nord i kommunen. I Sørfjellet er det færre sørsamiske stedsnavn, noe som trolig skyldes en manglende kontinuitet i bruken av området grunnet den tragiske bussulykken i Dunderlandsdalen i 1947, der mange av den mannlige, voksne befolkningen som benyttet dette området omkom.

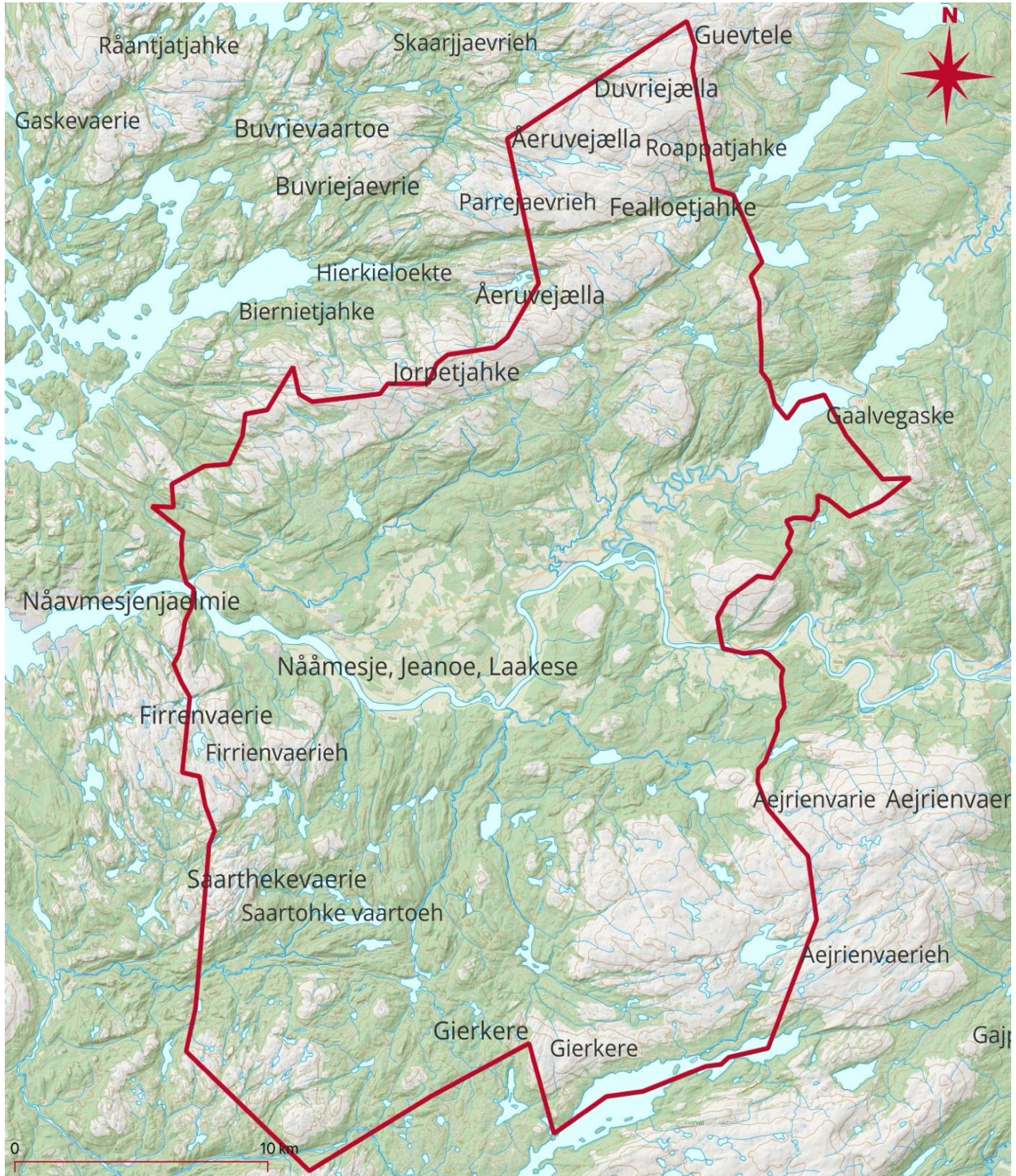
I tillegg til manglende kontinuitet i bruken av de sørsamiske stedsnavna i Sørfjellet, har sørsamiske stedsnavn helt til de senere år vært totalt utelatt fra alle kart som er trykt over området. Dette har sin bakgrunn i fornorskningspolitikken, som blant annet medførte at det i 1895 og 1905 ble gitt instruks for bruk av samisk språk i forbindelse med stedsnavn på kart. Ifølge 1905-instruksen skulle en bestrebe seg på å oversette samiske og kvenske navn til norsk. Dette ble fulgt opp av kartverket og jordsalgsmyndigheter. Heldigvis ser vi en endring på dette nå ved at nyere kart delvis har med noen av de sørsamiske navna.

De samiske navna gir ofte en terrengbeskrivelse, slik at den som hører navnet og forstår språket, i stor grad kan se for seg hvordan det navnsatte området ser ut. For en befolkning

som i alt vesentlig levde og bodde i utmarka før kart og GPS ble allemannseie, var det på mange måter nærmest en livsnødvendighet å ha navn på områdene som ga de nødvendige opplysninger om forholdene på stedet.

Kart med noen av de sørsamiske stedsnavna i Overhalla og nærområder

Kart utarbeidet av Næjla Joma.

Nærmere om noen av de sørsamiske stedsnavna i området Overhalla

Aejrie/Aejrienvaerieh

Aejrie er det samiske navnet på hele det store området som ligger sør for Namsen, vest for Snåsavatnet, nord for Beitstad og øst for Namdalseid, Løgnin og Namsenfjorden.

Aejrienvaerie (Geitfjellet)

Aejrienvaerie er det sørsamiske navnet på Geitfjellet, som ligger i grenseområdet Overhalla/Grong.

Njaarke

Njaarke er et felles navn på hele det store området som ligger mellom Namsenfjorden i sør og Vefsnfjorden i nord, vest for Namsen og Vefsna. Innenfor Njaarke har man igjen flere konkrete «Njarkenavn», eks. Saalenjaarke (Salfjellet) Foelte Njaarke (Landområdet som går utover mot Abelvær, vest for Folla). Også Fosenhalvøya bærer et «njaarkenavn», nærmere bestemt Fovsennjaarke. Egentlig betyr njaarke en halvøy, eller et større utløp av et fjellparti.

Nåavmesjenjaelmie/Njaarkenstaare) (Namsos)

Nåavmesjenjaelmie er det sørsamiske navnet på Namsos by. Nye Namsos kommune benytter også dette navnet etter kommunesammenslåingen mellom Namsos, Fosnes og Namdalseid den 1.1.2020. På sørsamisk blir navnet da Nåavmesjenjaelmien tjielte. Enkelte har påpekt at det gamle samiske navnet på Namsos var Njaarkenstaare. Njaarke er som tidligere nevnt det samiske navnet på hele det store området som ligger mellom Namsenfjorden og Vefsnfjorden, vest for Namsen og Vefsna, mens staare betyr by. Njaarkenstaare var derfor et naturlig navn på Namsos.

Nååmesje/Jeanoe/Laakese (Namsen)

I dag brukes normalt navnet Nååmesje når man omtaler elva Namsen på sørsamisk, men et annet benyttet navn, spesielt blant den samiske befolkningen i Åarjel Njaarke (Vestre Namdal) er Jeanoe, som betyr stor elv eller den største elva i området. Et eldre navn på Namsen, som ikke er gått helt ut av bruk, er Laakese, og på nordsiden av Namsvatnet (Nååmesjenjaevrie) finner man et fjell som bærer navnet Lakesevaartoe. Enkelte omtaler også Namsen som Stoerrejohke (Storelva) eller Burkien Stoerrejohke (Storelva som kommer fra Børgefjell).

Gaalvegasker (Galguften)

Gaalvegasker (Galguften) ligger på østsiden av Eidsvatnet i Overhalla. Første del av navnet viser til hardt, tørket tre, mens andre del betyr mellom/i midten.

Saldakvaartoe (området Brannheia – Groftdalsheia, øst for Rødhammerberga)

Dette navnet er benyttet av Gunnar Groven i Overhalla bygdebok bind VI. Saldakvaartoe skal visstnok henvise til «fjellet med de mange skard», noe som for så vidt stemmer godt med terrenget i området. Her har det tidligere vært en stor samlings- og slakteplass for de som hadde rein på beite der. Mye av den slakta reinen ble lastet på båt i Rødhammerberga og fraktet til Trondheim for salg/oppkjøp. Reinen som ble ført til slakteplassen i Rødhammerberga måtte naturligvis passere Sørfjellet (Aejrie).

Firrienvaerie

Firrienvaerie er betegnelsen på fjellområdet som ligger sør for Namsos, mellom Førri på Sørsiden i Overhalla og Bangdalen. Firrienvaerie er med andre ord den vestlige delen av det store fjellområdet som kalles Aejrie.

Jillie Pliehtjevaartoe og Luvlie Pliehtjevaartoe

Jillie Pliehtjevaartoe og Luvlie Pliehtjevaartoe består av to flate snaufjellsområder som ligger mellom sørspissen av Bangsjøen og nordøstre del av Gilten, sør for Spøtta og Øyerdalen. Jillie betyr vestre og Luvlie betyr østre, mens Pliehtje betyr lavt snaufjell med skog omkring.

Saartohkevaartoe

Saartohkevaartoe er et område som skal ligge sør for Firrienvaerie. Det er et navn som tidligere var i bruk, men som grunnet manglende kontinuitet i områdebruk en periode, nå er vanskelig å plassere nøyaktig. Navnet har en viss likhet med det tidligere beskrevne Saldakvaartoe. Det kan derfor ikke utelukkes at det her er snakk om samme fjellområde. ‘

Gierkere (Skardaksla)

Gierkere ligger rett nordøst for Trekvisla, nord for Bangsjøene. Gierkere er trolig en avledning av Gierkie/stein.

Jorpetjahke (Pinnsylan)

Det er flere fjell i området som bærer det sørsamiske navnet Jorpetjahke, men det fjellet det her snakkes om er et grensefjell mellom Overhalla og Namsos, vest for Vetterhushatten og øst for Liakammen. Jorpetjahke betyr Rundfjellet.

Jorpetjahke (Pinnsylan 597 m.o.h.) sett fra nord. Foto: Nils Roger Duna.

Guellienjaevrie/Gåetiejaevrie/Bijjenjaevrie/Luvliejaevrie (Øvre Trevatnet/Melhurstjønna)

Vatnet med de mange sørsamiske navna ligger helt nord i Overhalla kommune, mellom Vemundvik og Høylandet.

Det er vel ingen andre vann i vårt område som har så mange navn, hverken på samisk eller norsk. Guellienjaevrie betyr fiskvatnet (guellie = fisk), Gåetiejaevrie betyr gammevatnet, og har vel sin bakgrunn i at det har stått flere gammer på stedet. Bijjenjaevrie betyr Øvrevatnet og Luvliejaevrie betyr Østvannet/vannet lengst mot øst. Alle de samiske navna sier derved noe om egenskap eller beliggenhet.

Ved Guelienjaevrie (Øvre Trevatnet/Melhurstjønna) har det vært stor samisk aktivitet. Her finnes både gammetufter, gravsteder, bjørnegrav og merketanger/melketanger. Fjellet i bakgrunnen er Roappatjahke (Skorva). Foto: Kjartan Trana.

Gåahketjahke/Åelkie (Storengaksla)

Nord på Østfjella og øst for Buvrievartoe (Hansarfjellet) finner vi et markert fjell som bærer navnet Gåahketjahke (Storengaksla). Navnet betyr Kragefjellet. Gåahke = kragen på en samisk gapta (kofte). Når man ser fjellet fra sør stemmer denne beskrivelsen godt. I dagligtale benyttes det blant den samiske befolkningen også navnet Åelkie, som betyr en (fjell)aksel. Gåahketjahke ligger på grensen mellom Overhalla og Namsos.

Gåahketjahke (Storengaksla) 527 m.o.h. sett fra sørvest. Foto: Nils Roger Duna.

Fealloetjahke (Vakkerfjellet)

Fealloetjahke (Vakkerfjellet) ligger langt øst på Østfjella, rett nord for Almdalen – på grensa mellom Overhalla og Namsos. Navnet betyr Plankfjellet/et flatt område på fjellet.

Såålejaevrie/Goktjaevrie (Holmvatnet) på Østfjella

Såålejaevrie/Goktjaevrie ligger på Østfjella, og er det midterste av Trevatna – På grensa mellom Overhalla og Namsos. Jakop Nursfjell d.y. hadde en gamle (gåetie) ved dette vatnet, men flyttet den senere til Gueliejaevrie (Melhustjønna) lengre øst. Såålejaevrie betyr på sørsamisk Holmvatnet, mens Goktjaevrie betyr tovatnet/det andre vatnet. Det ligger flere vann i dette fjellområdet som bærer navnet Holmvatnet.

Det østligste Holmvatnet (Såålejaevrie/Goktjaevrie) på Østfjella. Her har det også stått en gamle (gåetie). Foto: Kjartan Trana.

Guevtele (Grønningsfjella)

Midt mellom Botnan – Salen – Høylandet ligger et stort fjellområde som heter Guevtele. Guevtele betyr et høytliggende område, skogløs fjellvidde/snaufjell.

Saalenjaarke (Salfjella)

Øst for Salen, sør for Skrøyvdalen og vest for Høylandet ligger Saalenjaarke. På sørsamisk betyr det den delen av fjellområdet Njaarke som ligger mot/i Salen.

Roappatjahke (Skorva)

Nordøst for Guelienjaevrie (Øvre Trevatn/Melhurstjønna) ligger Roappatjahke. Betydningen av navnet viser til et ulendt fjell/område. Dette stemmer godt med terrenget.

15. Samiske boplasser i Overhallas utmark

Det er tidligere beskrevet hvilke gårder som hadde en tett tilknytning til den bygdesamiske befolkningen. I tillegg lå det en rekke samiske boplasser i utmarka. Disse kunne være fast

eller midlertidig, bestå av byggverk som gamle (gåetie) og bur (buvrie), teltgamme (låavthgåetie), en samisk gapahuk (liephdillie) eller en naturformasjon som egnet seg til å bo under for kortere eller lengre tidsrom. Eksempler på dette kan være en bergheller (aallije), men også en stor gran med vidt kvistfang, en såkalt kvilegran (lahtogose). En forutsetning for å etablere en fast eller midlertidig bopel var gjerne at det var et tørt sted, tilgang på vann og ved.

I og med at det på de samiske boplassene kun ble benyttet forgjengelige materialer fra naturen, er det i dag mange steder vanskelig å se tydelige spor etter alle boplassene som har vært. Imidlertid finnes det blant mange i bygda fortsatt tradisjon for hvor boplassene har vært, samtidig som gamle dokumenter og navnsetting også gir en pekepinn på hvor de har vært.

Som det framgår har det i Overhalla vært en massiv samisk tilstedeværelse, og kommunen er derved en del av det sørsamiske kjerneområdet. Det finnes en mye dokumentasjon på dette, og i Årbok for Namdalen 1999 er det eksempelvis en artikkel der Beret Maria Glømmen Lysberg (1867-1953) opplyser at det var mange «finner» i fjellet på denne tiden. Blant annet tok hun til seg samejenta Maia (datter av Andreas Eliassen Boere) som bodde ved Storgrønningen, da hun fikk tæring. Tross god pleie på Lysberg døde Maia etter en tid.

En annen samejente fra Dygråbakken ved Elgsjøen, brøt av en fot. Hun bodde et helt år hos Beret Maria på Lysberg. Som takk for dette ble Beret Maria og mannen invitert til gamma ved Elgsjøen. Der fikk de blant annet servert reinmelk og kaffe med reinost og reinkjøtt oppi.

Av de mange familiene som var innom Overhalla i forbindelse med kortere og lengre opphold ved flyttinger kan vi blant annet nevne familiene Vesterfjell, Stinnerbom, Marsfjell, Steinfjell, Dærgafjell, Jåma, Thomasson, Børgefjell, Boere og mange flere.

16. Litt nærmere om noen få av samefamiliene som har vært i Overhalla

Sigrid og Thorkel Jonassen

Sigrid og Thorkel Jonassen med familie kom flyttende fra Børgefjell. De oppholdt seg en periode i Overhalla, før de flyttet til Fosnehalvøya og områdene sør for Trondheimfjorden. I 1868 døde de blant annet sønnen Bendik Jonas i Skage kirke.

Dåret og Jakop Nursfjell d.e. samt Anna Sofie og Anders Andersen (Arefjell)

Familien Dåret og Jakop Nursfjell bodde en lengre periode ved Finnhusa i Taklia, sørøst for Liakammen. I tillegg til gamle (gåetie) hadde de et samisk stabbur (buvrie) på stedet. Jakop har en rekke steder oppkalt etter seg i Nordfjellet, eks. Jakopdalen på nordsiden av Liakammen og Finnbrua/Jakopbrua nordøst for Værnbuvatnet. Trolig er også Jakopstien

innenfor Solem oppkalt etter Jakop Nursfjell d.e.. Før Brita og Jakop flyttet til Taklia vet vi at de også en periode hadde tilhold i Sørfjellet i Overhalla.

Etter at Dåret og Jakop med familie flyttet til Bjønnheia i Vemundvik, nord for Pinnsylan (Jorpetjahke), flyttet familien Anna Sofie og Anders Andersen (Arefjell) til Taklia og bodde der en periode før de flyttet til Lennamarka i Vemundvik. Anna Sofie var søster av Jakop Nursfjeld d.e..

Med tiden kom også foreldrene til Anders flyttende til Taklia. De ble senere med til Lennamarka.

Brita og Anders Nursfjell

Vi vet ikke nøyaktig hvor i Overhalla de hadde sine boplasser, men de var både i Nordfjellet og Sørfjellet. Da de i 1875 døde et barn i kirka på Namdalseid, ble Anders i kirkeboka titulert som Anders Jonsen Overhallafjeld, noe som er en klar indikasjon på, om ikke annet, periodisk tilhold i Overhalla.

Malena og Nicolaus Flåttejell

Malena og Nicolaus Flåttejell med familie bodde i flere perioder innenfor Overhalla kommunes grenser, både i Sørfjellet og Nordfjellet. Blant annet var de minst tre vintre på rad i fjellet innenfor Solem. Barna gikk da hver dag på ski fra boplassen i fjellet til skolen i bygda. En av de som gikk sammen med disse barna var den nylig avdøde Gjerta Moen på 107 år.

Minst fire av barna til Malena og Nicolaus ble døpt i Skage kirke, blant annet datteren Nilsine Elise, som senere ble gift med John Vesterfjell og videreførte reindrifta i Åarjel Njaarke Sijte. En datter som døde som barn, ble gravlagt ved Ranem Kirke.

Anna og Elias Eliassen (Boere)

På Namsmo /Finnmoen på Ristad bodde ekteparet Anna og Elias Eliassen (Boere). De var barnløse, men hadde utrolig god kontakt med bygdafolket i Overhalla. Elias hadde for øvrig flere brødre som i kortere eller lengre perioder også oppholdt seg i Overhalla, nærmere bestemt Andreas og Thomas. Brødrene var svært språkmektige, og ble ofte benyttet som jakt- og sikeloser for utenlandske jegere og fiskere.

Elias døde i 1937 og Anna i 1938. Begge er gravlagt ved Skage kirke.

Sigrid Anna Andersdatter og Elias Larsen Kant

Denne samiske familien var bosatt i Tetlia i perioden 1925 – 1946. Han hadde slektsrelasjoner til Eliassen Boere-slekta som holdt til mye i Overhalla og hun var trolig søster til Anders Andersen Arefjell i Taklia. Familien hadde så vidt vites ikke rein.

De hadde tre barn, to døtre og en sønn. Elias og sønnen Lars er gravlagt på Skage kirkegård.

17. Eksempler på noen få sagn med samisk innhold i Overhalla

Generelt

Selv om sannhetsgehalten i sagn og historier kan være tvilsomme, er de med på å dokumentere samisk tilknytning til området. Noen kan være flere hundre år gamle, mens andre beviselig er betydelig yngre. De kan være fortalt av den samiske befolkningen selv, av etnisk norske eller av begge partene. Naturlig nok oppleves det også at samme sagn/historie kan ha forskjellig innhold, selv om kjernen i fortellingen er den samme. En annen ting som særpreger sagn som omhandler den samiske befolkningen er at de i de fleste tilfeller framstilles stereotypisk knyttet til en negativ hendelse for den etnisk norske befolkningen, selv om dette ikke alltid er tilfelle. Eksempelvis framstilles den samiske personen i sagnet om bryllupsbordet på Mediå i Grong på en heltemodig måte. Dette framkommer også gjennom siste vers i diktet som presten Hans Peter Schnitler Krag (1794-1855) i Grong har skrevet om denne hendelsen. Verset lyder som følger:

Hvad Fjeldfinnen hedte, har sagnet alt glemt;

Men endnu paa Mediaa er Bryllupsbordet gjemt.

Det gik i Arv fra Fader til Søn i efterslegt.

Og hviker; «Nordmand! Te dig ei mindre klogt og kjækt».

Raset ved Amdalsgårdene

I avisa Nordtrønderen og Namdalen er det den 20.10.1950 skrevet om ganning som førte til ras ved Amdalsgårdene. De skriver: «*En gammel finnkjerring («finntøyk») gikk en gang tigget i Solum og Amdalgårdene, men fikk litet eller intet i posen. Herover ble hun sint og hevnet seg ved å «gane» laus et stort jordskred som gjorde skade på alle gårdene».*

Raset ved Klykkengårdene

Også den 30.10.1950 har Namdalsavisa en artikkel som forteller om ganning som førte til et ras ved Klykkengårdene. De skriver: «*Det fortelles at nåværende Grøte i Namsen ved Foss en gang i tiden var en foss. Denne fossen var lei for folk, ti den tid var elven den naturlige framkomstveg opp og ned dalen. Den største trafikk- gikk jo helt til for en 70 – 75 år siden med båt etter Namsen, de såkalte laffarer, flatbunnede elvebåter, som stakedes oppover elven. Folk måtte forbi denne foss dra båtene over land og tansportere båtlasten samme veg, altså det samme som nordcanadierne kaller portage. Folk henvendte seg til en finn (same)som var kjent for å kunne gane, og ba han gane vekk fossen. Dette påtok han seg på betingelse av at han som betaling fikk så meget korn av hver gård i grenna, at det fylte en hattepull. Dette gikk folk med på, unntaken oppsitterne på gården Klykken. Denne gård lå den tid på samme høye platå som Kattmogården. Ganfinnen ble – som rimelig var – sint på Klykken-folkene og lovt å hevne seg. Han tok en dag kjerringen sin med seg og begynte å gane. Hun syntes at han tok for litet i og tross hans forbud mot å snakke til ham mens «forretningen» pågikk skrek hun i: «Gløym ikkj Klykkjan. Da ganet han så sterkt at fossen sprengtes ut, og den del av høydeplatået som tilhørte Klykkengårdene raste ut og sank til det nåværende nivå. Klykkengårdene begravdes i utrasingene, Selv sprakk finnen der han lå. Stedet kan ennå påvises ved at det ikke vokser gress der».*

Elvebruddet ved Bjørnesgårdene

Nok en historie som involverer den samiske befolkningen finner vi i Nordtrønderen og Namdalen den 15.11.1950. Denne historien er knyttet til et elvebrudd ved gården Bjørnesgårdene ved Bjøra tundt år 1900. Bruddet skjedde ved at sandmælen ble smalere og smalere, og til slutt brøt elva igjennom. Også her dannet det seg myter om hjelpende krefter, om ikke nettopp overnaturlige, så dog av mindre velmenende hender. Ja, for selv i dette tilfelle ble det snakket om en finnkall. Han brukte ikke gand, men mere håndgripelige hjelpemidler.

Finn-Marjaholmen i Rognavatnet

Vi er blitt fortalt to versjoner om opphavet til navnet Finn-Marjaholmen i Rognavatnet, som ligger i Sørfjellet. Begge knytter en samisk dame ved navn Marja til holmen.

Den ene versjonen går ut på at en samekvinne ved navn Marja reddet seg ut på denne holmen da en bjørn rev ned gamma hun bodde i ved Lissåa (skrives Lilleåa). Den andre versjonen går ut på at denne Marja i aldrende år ble satt ut på holmen for å dø der.

Beateberget

Sagnet om Beateberget er nedskrevet i 1914 av en person ved navn Isak Finstad. Det framgår ikke av hans fortelling at det handler om en samisk kvinne, men på folkemunne er det flere som har uttalt at den nevnte kvinnen skulle være samisk. Sagnet lyder som følger:

«Det hendte sig en gang i henrunde dage, Hva jeg her i mindet vil kalde tilbage. For sandt eller ikke, saa er det fortalt, Og sagnet har troligen gjemt på det alt.

Fra Solum vil veien os føre til fjeldet; En time derefter vi staar ved heldet Og maaler med blikket oppover toppen Av «Beate-berget», den træbare kroppen.

Der bodde i hinfarne tider en kvinde; Som sikkert ei anede ondt udi sinde, Da fiendeindfaldt i landet fant sted, Og litet det hjalp, om man tigget om fred.

Til hende indfandt sig en røverisk flok, Og livet det gjaldt for den ensomme kok; Men kunde hun gaa op den steileste Knolde, Da skulde hun livet det kjære beholde.

I sådanne stunder man maaler ei faren, Men vover sitt liv, som den dyreste Varen; For den, som ei noget vil sætte paa spill, I verden han lever, men intet han vil.

Det heter og videre, at gangen hun klarte, Og intet av kraften hun denne gang sparte. For naar man av faren som sterkest er Truet, Da gjælder det fremtid ved siden av nuet.

Midtveis i berget en avsats du finde, O ditop forfulgtes den flygende kvinde, Man siden et sverd ned i helleren fandt, Og dit, men ei lenger vor fiende vandt.

Nu ligger ved berget en sæter i ro, Der græsser om sommeren sauer og ko. Og stedet er fredet for trolde og dverge, Men berget det heter «Beate-berge».

18. Annet som dokumenterer samisk tilstedeværelse

Også gjennom lokale viser finner vi dokumentasjon på samisk tilstedeværelse i Overhalla. I denne sammenhengen er det naturlig å trekke fram Ekorndalsvisa, som ble laget av Helmer Salamonsen Mathiassen Amdal etter en opplevelse i Ekorndalen ei julehelg rundt 1900. Helmer var født på Stor-Amdal i 1876, altså på østsida av Ekornfjellet, i Overhalla. Han viste seg tidlig som en ressurssterk ungdom, og litt av en rimsmed. Visene hans gikk i mange år på folkemunne i de nærliggende bygdene. Han gikk senere skogskolen, ble forstmann og til slutt allmenningsbestyrer i Furnes på Hedemarken.

Før han fikk utdanning var han som de fleste andre ungdommer på denne tiden engasjert i skogsarbeid der dette var å få tak i. En førjulsvinter rundt år 1900 lå Helmer og noen andre ungdommer fra Overhalla på skogarbeid ved Ekornvatnet. Rare skogen kunne det ikke vært, grov og kvistrik som fjellskogen ofte er. Tømmeret kjørte de vestover Ekornvatnet, slik at det kunne fløytes ned til Vetterhusbotnet.

Da jula kom, dro de andre karene heim til Overhalla for å feire jul, men noen måtte bli igjen for å passe hestene. Denne oppgaven falt på unge Helmer, som måtte tilbringe en ensom jul ved Ekornvatnet dette året. Det var dårlig vær med snøstorm i julehelga, og stor var derfor overraskelsen da det i storm og mørke banket på døren sent en kveld. Personen som banket på beskrives som "Lap Nilsen". Hvem denne «Lap Nilsen» var er ikke kjent, men det var flere samer ved Namsenfjorden som hette Nils og Nilsen på denne tiden.

Ekorndalsvisa levde et "muntlig liv" inntil den ble nedskrevet ca. 1980 av en annen kjent overhalling, nemlig Johan P. Solum, f. 1895. Det sies at han hadde et usedvanlig godt minne. Han var 85 år gammel da han skrev ned Ekorndalsvisa.

EKORNDALSVISA

En lapmann sliter seg frem på ski fra

Solum over til Lundeli.

*På veien treffer han føret svært
og det gjør kampen ham mer hårdt.*

*Han frem seg sliter fra ris til tre
for kanskje ensteds å finne le.*

*Han går til hvile ved granens rot
mens stormen hylar av overmot.*

Om morgenen prøver han igjen på ny

for å komme til hus og ly.

*Mørket faller nu atter på
og lappen føler han ut må gå.*

*I sneen ser han en snever vei
den må nok føre til nattelei.*

*Han følger veien forsiktig her
og ser til sin glede en hytte nær.*

*Han løser skier og banker på
og jeg da ile til døren må.*

Er her hjemfolk ute så sent på kveld?

Det rant tankene på meg selv.

*Jeg åpner døren med freidig mot
og det var lap Nilsen som for meg stod.*

*Han hilste godaften på meg matt
og kanskje får eg husrom her i natt.*

*Kom inn du lapmann og hvil deg blott
du skal få husrom og få det godt.
Av tretthet segnet han på benken ned
mens jeg forsøkte å få kaffe het.*

*Når mat og kaffe på bordet sto,
da bad jeg lappen, versågod.
Når kjel var tappet og alt var klappet
da sa han amen, og gav meg labben.*

*Motet vokste og lappen hoppet
især når jeg fikk hans pipe stoppet.
Han fortalte nyheter av forskjellig arter,
som meg interesserte på forskjellige plasser.*

*Blant annet nevnte han Hemnes og Mo
til like Vefsn samt Bjugn og Stod.
I dag forlot han meg ved middagstid
for å fortsette sin vandrings slit.*

*Til Salen aktet han seg hen
for å besøke en gammel venn.*

Kilder:

Arnesen, Arne G. - «*Reindrifftsrett*»

Amdal, Helmer Salomonsen Mathiassen - «*Ekorndalsvisa*»

Bindal Bygdebok - bind IV

Bull, Kirsti Strøm – «*Studier i reindrifftsrett*».

Distriktsplan - Tjåehkere sijte (Østre Namdal Reinbeitedistrikt)

Distriktsplan - Åarjel Njaarke Sijte (Vestre Namdal Reinbeitedistrikt)

Duna, Nils Roger – «*Samer og reindrift ved Namsenfjorden*»

Duna, Nils Roger – «*Sørsamisk reindrift gjennom ett år*»

Fjellheim, Anders 1952 - «*Foredrag i NRK*»

Flotten, Olav - «*Overhalla Bygdebok III*»

FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter - (Menneskerettsloven) av 1999

Grunnloven § 108 – «*Sameparagrafen*»

Hermannstrand, Håkon - Universitetet i Tromsø, Senter for samiske studier, skriftserie nr. 16
«*Sørsamisk samfunn i endring: Fokus på Åarjel-Njaarke 1775-1865*»

Hermannstrand, Håkon og Kosmo, Ansgar 2009 - «*RØYRVIK samene i Østre Namdal*»

Holm, Andreas H. – Hefte «*Vore brødre lapperne 1906*»

Høyesterettsdom 1862 (Rt.1862 s. 654).

Høyesterettsdom 1962 (Rt.1962) – «*Brekkendommen*»

Høyesterettsdom 1968 (Rt. 1968 s. 429) – «*Altevannsdommen*»

Høyesterettsdom 2001 (Rt.2001 s. 769) – «*Selbudommen*»

Høyesterettsdom 2001 (Rt.2001 s. 1229) – «*Svartskogdommen*»

Høyesterettsdom 2018 (HR-2018–872–A)

Høyesterettsdom 2021 (HR-2021-1975-S) – «*Fosendommen*»

ILO-konvensjon 169 – «*Om urfolk og stammefolk i selvstendige stater*»

Knutsen, Willy – Notat om «*Samer og reindrift i Overhalla*»

Lov om reindrift § 63 – «*Reindrifftsloven*»

Magga, Lajla Mattson – «*Daaroen-åarjelsaemien baakoegærja*»

NOU 1984:18 – «*Om samenes rettsstilling*»

NOU2007:13 – «*Den nye sameretten*»

NOU2014: - «*Samisk naturbruk fra Hedmark til Troms*» – Samerettsutvalget.

Olje- og Energidepartementet – Svarbrev av 11.11.2016 i forbindelse med klagesak på gitt konsesjon for Kalvatn vindkraftverk

Sannhet og forsoning – «*Rapport til Stortinget fra Sannhets- og forsoningskommisjonen*», dokument 19 (2022-2023)